

Stockholm 2023-11-01

En uppdaterad samhällsanalys

En ung generation med framtidstro?

Gruppmedlemmar:

Amalia Rud Pedersen

Anton Hammar

Josefine Helleday

Klas-Herman Lundgren, sekreterare

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Övergripande samhällsanalys	4
Analysens syfte och innehåll	4
Samlad samhällsanalys.....	4
Politiska konsekvenser	6
Fördjupad analys	6
Minskad tilltro till politiken och samhällets institutioner.....	6
Ett försvagat samhälle leder till ökad normlöshet och kriminalitet.....	7
Bristande materialistisk framtidstro	9
Vanliga jobb ses inte som bra nog eller garanten för ekonomisk trygghet	9
Svensk skola ger inte alla barn samma möjligheter och stödet är för svagt	10
Bostadsbristen bidrar till otryggheten	12
Bilaga – aktörer arbetsgruppen träffat	14

Sammanfattning

Vi har en ung generation med mer tro på sig själva än på Sverige, framtiden och gemensamma lösningar. Det är en konsekvens av att samhället under lång tid dragit sig tillbaka så att dagens unga inte längre känner en tilltro till politiken och det gemensamma. Särskilt unga killar riskerar att hamna efter redan i skolan och sedan hamna i utanförskap och dras till kriminella eller högerextremism i jakt på bekräftelse och tillhörighet.

Vänds inte denna utveckling kommer allt fler vända sig till auktoritära och individualistiska lösningar istället för till samhället – och allt färre kommer rösta på Socialdemokraterna för varje val.

Övergripande samhällsanalys

Analysens syfte och innehåll

Den samhällsanalys vi presenterar har som syfte att vara en bred analys av hur unga idag ser på politiken, samhället och sin egen framtid. De områden vi berör särskilt är ungas tilltro till politiken och samhällets institutioner, frågor om försvagad samhällsgemenskap, kriminalitet och normlöshet samt områdena utbildning, arbete och bostad. Vi ämnar använda analysen som underlag när vi träffar medlemmar, organisationer och andra för att diskutera vilken politik och vilka reformer som krävs framåt. Analysen ska även fungera som ett underlag för partiorganisationen lokalt och regionalt att använda när den tar fram ny politik. De unga vi fokuserat på är de som är mellan 11–30 år.

Samlad samhällsanalys

Dagens unga är inte en generation Greta där klimatet och att rädda världen är viktigast. Unga ser dystert på samhällsutvecklingen och de tror inte att politiken förmår att lösa samhällsproblemen eller skapa trygghet i vardagen. De följer politiska debatter på sociala medier, men de märker ingen skillnad i verkligheten när det blir en ny regering. Samhällsproblemen de upplevt under sin livstid har varit övermäktiga politikens möjligheter att möta dem. Nu möter de en mycket osäker framtid med krig i vårt närområde, klimatkris, sprängningar och skjutningar i sina bostadsområden samt tuffa ekonomiska tider.

Istället för folkhemmet har unga ständigt fått se samhället dra sig tillbaka.

Unga har aldrig upplevt den tid där man röstade på Socialdemokraterna för att det gav stabilitet och stora samhällsreformer som förbättrade vardagen – år efter år. Samtidigt som lokalpoliserna försvunnit, segregationen och brottsligheten ökat, skolor lagts ner eller flyttat längre bort och bostäder blivit både dyrare och mer nedgångna är det få som upplever att samhället rustats upp. De upplever inte att det offentliga är ett stöd i vardagen. Utvecklingen är tydlig i alltifrån förort till landsbygd och utanförskapet har för många blivit en gemenskap.

Den egna tryggheten går först. De ekonomiska klyftorna som växt över tid tillsammans med alltfler nyliberala privatiseringar har satt sina spår. Utifrån dåliga materiella förutsättningar, en skev bostadsmarknad och en allt tuffare arbetsmarknad ser man ett personligt ansvar för att säkra den egna framtiden – och man förväntar sig inte stöd från samhället. Föräldrar och familj blir den primära tryggheten ut i livet – inte välfärdssamhället. Unga prioriterar att tjäna och spara pengar för att ha råd

med det liv man vill leva, men samtidigt ser allt färre ett vanligt jobb som vägen till en trygg ekonomi och ett fullgott liv.

Unga vänder sig till andra än politiken och samhällsinstitutionerna för det stöd och den vägledning man behöver i livet. Det är rationellt för dagens unga att ha lägre förtroende för politiken när de sett samhällsproblemen växa och upplevt bristande stöd i vardagen. Flyktingkrisen och det eskalerande gängvåldet är två centrala politiska tidsmarkörer. De känner lågt förtroende för samhället och de behöver istället förlita sig på sin egen förmåga att lyckas. Därför förhåller sig många till, tar levnadsråd av och känner gemenskap med influerare som Bianca Ingrosso och Andrew Tate. Man är medveten om sina materiella begränsningar, men tror att man kan bli framgångsrik bara man anstränger sig. Samhällsgemenskapen som tidigare funnits via samhälleliga institutioner som idrotten, skolan, värnplikten och föreningslivet har ersatts med ett sökande efter tillhörighet och förebilder som man känner gemenskap med.

Killar hamnar efter tidigt och tjejskolan lägger grunden för utanförskapet. Vårt parti har ett viktigt fokus på feminism, men många av de samhällsproblem vi ser idag drabbar pojkar relativt hårdare och vi ser att alltfler pojkar tidigt hamnar efter. Dagens skolsystem, skadliga normer och brister i föräldrars uppfostran missgynnar killar och de som hamnar snett riskerar livslångt utanförskap, svårigheter att bilda familj och i förlängningen kriminalitet eller extremism.

Socialdemokraternas politik har inte upplevts relevant nog. Den politik Socialdemokraterna drivit har förbisett hur den unga generationen ser på samhället och därför inte varit relevant nog. Unga letar efter konkreta förslag för ökad trygghet i vardagen och har svårt att relatera till förslag som att ta tillbaka kontrollen över välfärden eller att stoppa marknadsskolan.

Högern och Sverigedemokraterna har profiterat på otryggheten och den allt svagare samhällsgemenskapen. De har satt problembilden gällande utvecklingen i samhället och levererat politik som svarar mot ungas jakt efter snabba konkreta förbättringar i vardagen. De har framgångsrikt marknadsfört hur deras politik gör att man blir en vinnare. Alltfler, särskilt killar, ser nu Sverigedemokraterna som ett parti för dem. Detta var tydligt i det senaste valet, men det är också en del av en långsiktig trend där unga röstat mer höger för varje ny generation. Sedan 2006 har Sverige haft en högermajoritet i Sveriges riksdag där en allt större del av högerns stöd kommer från landets första- och andragångsväljare. Från ett obefintligt stöd hos unga för Sverigedemokraterna år 2002 har det vuxit till hela 22 % i det senaste valet. Samtidigt har stödet för Socialdemokraterna fallit från 30 % till 20 %. Detta är en långsiktig samhällstrend som inte kan förklaras av enskilda reformer eller valrörelser.

Politiska konsekvenser

Vi behöver inse att vi möter en ung generation utan en tydlig syn på vad samhällsgemenskap och ett starkt samhälle är. Denna utveckling måste vändas och samhällsgemenskapen återskapas om vi på sikt ska klara av att återfå förtroendet hos unga. De utmaningar vi har gällande unga väljare kommer aldrig kunna lösas enbart med enskilda reformer utan det behövs ett mycket mer omfattande arbete. Ett klassiskt socialdemokratiskt angreppssätt där samhället återtar kontrollen, minskar klyftorna, ökar tilltron till det gemensamma och trycker tillbaka pessimismen, otryggheten och de privatiserade lösningarna.

Fördjupad analys

Minskad tilltro till politiken och samhällets institutioner

Under de senaste tjugo åren har folk sett välfärden nedmonteras, privata lösningar etablera sig, de ekonomiska klyftorna växa, integrationen brista och samhället dra sig tillbaka. Äldre generationer kan minnas hur det var ”det var bättre förr” och berätta om hur det fanns levande torg, bra skolor i närområdet och att man umgicks i föreningar och kände att demokratin var på framväxt med stora samhällsreformer som gjorde livet bättre. Det kan inte dagens unga, de har inte märkt av några större samhällsförändringar till det bättre som resultat av politiken. Under sin uppväxt har de istället sett hur Sverige som välfärdsstat nedmonterats och hur stödet minskat från samhället. Det offentliga har trätt tillbaka och allt fler har istället gått i en friskola, fått vårdhjälp via privata alternativ på mobilen och har ingen relation till myndigheter. De senaste årens kriser har bidragit till att unga har en bild av att samhället är på väg åt fel håll med en minskande tilltro till det offentliga. När tilliten för såväl grannar, samhället i stort, institutioner och politiska partier minskar, urholkas tilltron till det gemensamma samhällsbygget. Ett exempel är hur förtroendet för rättsväsendet som helhet har sjunkit de senaste åren, och de med lägst förtroende är de unga.¹ Att samhället dragit sig tillbaka har blivit särskilt kännbart för alla de som bor i förort och i glesbygd. Trots olika levnadssätt har det tillbakadragna samhället blivit något som förenar i känslan av utanförskap. Utanförskapet har blivit något av en gemenskap.

Misstron är som störst i förorter och utsatta områden där svenska inte är första språk. Här har dålig integration, växande ojämlikhet, ökad kriminalitet, segregerad skola, marknadsliberala avregleringar samt växande bostadssegregation lett till en rämmande samhällsgemenskap. I områden där samhället lämnat walk-over har gängkulturen istället fyllt tomrummet. Desinformationskampanjer mot socialtjänsten har bidragit ytterligare till förtroendeklyftor till myndighetssverige – särskilt hos de

¹ Brå nationella trygghetsundersökningen, 2023

familjer som på grund av bristande integration och språkförmåga skulle behöva kontakten med myndigheter som allra mest. Det har lett till svårigheter att se hur Socialtjänsten kan hjälpa ens barn samtidigt som man tror att det ”är de som tar dem”. Det gör att många föräldrar inte vågar söka hjälp.

När samhället dragit sig tillbaka och segregationen ökat har högerpopulismen framgångsrikt levererat svar på vad som är samhällsproblemens orsaker. Narrativet har satts till att enbart handla om invandring och att ställa etniciteter mot varandra, istället för att även handla om bristande integration, ett samhälle som släppt kontrollen och ställt för låga krav, ökande segregation eller ekonomiska klyftor. Det har kunnat ske bland annat eftersom att socialdemokratin inte insett omfattningen av den minskande samhällhällsgemenskapen och ökande segregationen. Trots en högermajoritet i riksdagen under 20 år och högerns ansvar för den förda politiken – som den liberala migrationspolitiken – har de effektivt kunnat säga att de såg problemen komma gällande kriminaliteten. När vi då strävar efter att nå ut med vår syn på samhällsproblemen så har de redan etablerat problembilden och kan istället leverera nya enkla svar. Hos unga försvåras vår position av att deras tilltro till gemensamma lösningar och politikens förmåga är låg. Förståelsen för det klassiska politiska arbetet har minskat när man inte ser hur det möter samhällsproblemen. En ljusglimt är dock att unga tjejer utmärker sig som den grupp i samhället som fortsatt identifierar sig i linje med progressiva värderingar och som prioriterar samhällsproblem likt klimatfrågan högt.

Ett försvagat samhälle leder till ökad normlöshet och kriminalitet

Barn skjuter barn i vårt land – det finns unga killar som frivilligt sätter på sig en skyddsväst och tar upp vapen istället för att gå till skolan. Det är ett uttryck för ett fundamentalt samhällsmisslyckande. Under decennier har samhället inte tagit det ansvar som borde ha tagits för Sveriges utsatta områden och förorter, kopplat till den samhällsutveckling som beskrivs i föregående avsnitt. För de som växer upp i dessa områden riskerar multipel marginalisering att öka risken att hamna i gängkriminalitet. Faktorer som påverkar är bland annat svåra familjesituationer, att gäng förekommer där man bor, kognitiva svårigheter och bristande skolgång.² Inte heller har föräldrars ansvar för sina barn varit en tillräckligt uttalad grundprincip från politikens sida, samtidigt som samhällets stöd varit otillräckligt. Bristande uppfostran från tidig ålder utan tydliga gränssättningar har därmed seglat upp som en utpekad riskfaktor för våldskriminalitet bland unga.³ Därtill har samhällets åtgärder för att hejda

² Bris. Barns rättigheter i Skottlinjen

³ Brå, Socioekonomisk bakgrund och brott

nyrekryteringen varit otillräckliga och kommit in för sent. Viktiga tidiga insatser som upptäckandet och hantering av normbrytande beteenden, som bristande impuls kontroll utifrån en obehandlad NPF-diagnos, har blivit alltmer avhängiga resursstarka och närvarande föräldrar istället för att vara ett systemiserat arbete från samhällets sida. När samhällsgemenskapen minskat har också gängkulturen brett ut sig. I dagens Sverige skickar gängen rekryteringspropaganda rakt in i barnens mobiler via alltför dåligt reglerade sociala medier och gängrelaterade attribut som kläder och musik har vuxit i popularitet, och även skadliga normer kring våld och kvinnosyn fått spridning. Utvecklingen har lett till att allt yngre blir gängkriminella. Barn i 12–15 årsåldern rekryteras nu på tidsspänn som kan vara kortare än en dag.⁴ Samtidigt är varken ungdomsvården eller avhopparprogrammen likvärdiga eller anpassade för allt yngre kriminella barn. I den politiska debatten om lösningar har hårdare straff länge varit centralt, vilket är fullt nödvändigt. Men de kriminella gängen har själva infört dödsstraff där 15-åringar kan räkna med att bli avrättade. Det understryker med all tydlighet att endast repressiva åtgärder aldrig kommer kunna bryta den negativa utvecklingen. Det gemensamma ansvaret för barnen i Sveriges förorter och utsatta områden har brutit och samhället behöver ha ett kraftfullt och omfattande svar på detta.

Främst har gängen lyckats nå och rekrytera unga killar. De räknar inte med att nå sin 18-årsdag eller bli föräldrar. De bryr sig inte om framtiden utan fokuserar på att överleva här och nu, och de kommer aldrig av sig själva återvända till skolbänken. En oroande trend ses även i att gängens rekrytering av unga tjejer ökar, så kallade “gröna gummor” som ofta går under radarn till följd av fördomar och deras agerande. Problemet med unga killar som hamnar fel stannar inte i förorterna. Generellt har många killar lågt självförtroende och saknar en fadersgestalt, därför söker de efter förebilder och bekräftelse istället för att söka stöd och gemenskap hos samhället. Killar håller sig också mer för sig själva och på nätet. De får större problem än tjejer i skolan och de tenderar ha lägre tilltro till samhället. Det gör sammantaget att de hamnar i riskzon att påverkas av olika antidemokratiska krafter som växer i styrka. Det gäller dels gängkriminella, men de senaste åren har vi i Sverige och i världen sett hur populistiska högerextrema idéer fått ökat stöd, framförallt just bland unga killar med ett mindre socialt nätverk. I demokratins skugga växer också andra extrema ideologier som våldsbejakande islamism. I chatttrum och på sociala medier frodas hatpropaganda, många gånger förstärkt genom samarbeten över nationsgränser. Olika grumliga idéer blandas; högnationalism, politikerförakt, antisemitism, myndighetsmisstro och konspirationsteorier. Banbrytande ny teknik som AI kan nu i fel händer leda till att hatet automatiseras och amplifieras. Radikalisering och rekrytering på olika digitala plattformar i Sverige som nyttjas av minderåriga ökar

⁴ Brå, 2023. Barn och unga i kriminella nätverk

exponeringen för våldsbejakande propaganda och underlättar kontaktskapande med våldsbejakande extremister.⁵ Den växande globala högerpopulismen blir kanske ett svar för killen utan jobb eller partner på glesbygden, medan gängkulturen och sedermera gängkriminalitet blir svaret för killen i förorten med en arbetslös mamma och en frånvarande pappa. Det resulterar i att vi får en situation där det antingen går bra för en ung kille – eller så riskerar det gå väldigt snett för resten av livet. I arbetet med att motverka killars upplevda utanförskap krävs en medvetenhet för att det inte ska resultera i en ojämfälld fördelning av samhällets resurser. Det riskerar också leda till ökad press på tjejer eller att samhällsproblem som rör tjejer hamnar i skymundan. En sådan motsättning får aldrig få fäste i det politiska arbetet.

Bristande materialistisk framtidstro

Vanliga jobb ses inte som bra nog eller garanten för ekonomisk trygghet. När allt fler unga upplever att de kommer få sämre förutsättningar än tidigare generationer och att samhället inte har lösningarna så ökar den ekonomiska otryggheten ytterligare. Att tjäna pengar blir då en allt viktigare drivkraft för unga och vi har sett ett tydligt trendbrott de senaste åren där hög lön blivit viktigare än andra värden i arbetslivet.⁶ Men många unga ser inte att en trygg ekonomi och ett fullgott liv går att få genom ett ”vanligt jobb”. Istället söker man lösningar för att klara sig genom att snabbt nå stora kapitalinkomster via exempelvis aktiesparande eller att nå en riktigt hög lön. Den offentliga debatten har bidragit till detta genom att sätta bilden av att arbetaryrken är låginkomstyrken – vilket minskat ungas vilja att söka sig dit. Detta trots att många av dessa yrken, inte minst inom industrin, är trygga och i många fall garanterar en bra lön. Socialdemokraterna har också tillsammans med andra partier bidragit till en bild av att vissa offentliga yrken är mindre värda, samt att de kan utföras av personer utan en på förhand tillskansad kompetens. Exempelvis genom budskap som ”fler händer i välfärden” utan att beskriva den kompetens som faktiskt krävs för att utföra yrket. Utvecklingen har lett till att det blivit allt mindre attraktivt att söka sig till yrken som beskrivits som enkla jobb eller lågkvalificerade yrken och som upplevts användas som integrationsverktyg – trots att verkligheten är en annan. Offentliga förebilder och sociala medier har parallellt spätt på bilden av att det är okej att inte utbilda sig för att få ett jobb utan att man istället ska satsa på att bli framgångsrik på andra sätt. När sådana drömmar om att bli lika framgångsrik som förebilderna sedan inte slår in riskerar det slå hårt mot både självbilden och de materiella förutsättningarna. På samhällsnivå riskerar utvecklingen försvåra möjligheterna för både näringsliv och det offentliga att finna utbildad personal och för individerna öka känslan av misslyckande när förväntningarna på det egna jaget ej

⁵ NCT årsbedömning 2023

⁶ Ungdomsbarometern, 2023

kan uppnås. Allt färre unga väljer också att ansluta sig till ett fackförbund på grund av att allt fler inte ser ett vanligt jobb som till ett fullgott liv. När jobbet endast ses som en transportsträcka vidare till något annat minskar viljan att engagera sig i de egna villkoren och därmed även viljan att ansluta sig till ett fackförbund.

Svensk skola ger inte alla barn samma möjligheter och stödet är för svagt

Skolan klarar inte sitt kompensatoriska uppdrag

Barn växer upp i dagens Sverige med helt olika förutsättningar att klara av skolan. Bostadssegregationen, marknadsskolan och skolvals-systemet gör att elever med olika bakgrund och förutsättningar går i olika klasser och skolor.⁷ Därutöver spelar socioekonomisk bakgrund och kön in som ytterligare faktorer. Svensk skola har som grunduppdrag att kompensera för detta – men Skolverket larmar nu om att enskilda huvudmän inte klarar det uppdraget⁸ och har konstaterat att skolegregationen är ett hot mot tilliten i samhället⁹. Inom en och samma kommun kan behörigheten till gymnasiet för elever vid olika skolor variera enormt. Segregationen och skillnaderna i levnadsvillkor blir tillslut oöverstigliga, och skolan har inte heller rådighet över faktorer som finns utanför klassrummets fyra väggar. Behöriga lärare söker sig främst till välfungerade skolor i storstäder, vilket får till följd att skolor i glesbygd och förort får svårt att hitta behörig personal. En tredjedel av de nyanlända eleverna som kom hösten 2015 togs emot av fyra procent av skolorna och de kommunala skolorna fortsätter att ta ett oproportionerligt stort ansvar jämfört med de fristående skolorna. Många skolor varnar för så kallad ”white-flight” där föräldrar med svenskfödda föräldrar flyttar sina barn. Det svenska språket är en avgörande faktor för att nå läsförståelse, argumentera, lösa problem och klara skolan. Idag ser vi att många elever inte kan svenska tillräckligt, både de som är födda i Sverige och de som kommer hit som barn, och då får svårt att klara skolan.¹⁰ En gymnasieexamen är inträdesbiljetten på svensk arbetsmarknad. Trots det slutför inte var femte elev en gymnasieexamen inom tre år.¹¹ För de som inte når en gymnasieexamen riskerar möjligheterna i livet att försämras avsevärt då det inte finns någon tydlig väg framåt för dem i utbildningssystemet, samtidigt som arbetsmarknaden ställer allt högre krav på utbildning. Endast fyra av tio som inte har haft en gymnasieexamen vid studenten har vid trettio års ålder haft en sysselsättning.¹² Sammantaget riskerar utvecklingen spä på segregationen ytterligare och leda till sämre sammanhållning.

Bristande stödsystem och ökad psykisk ohälsa

⁷ Demos, 2022

⁸ Leijnse, 2022. Sveriges lärare, 2023. SCB, 2021

⁹ Skolverket - Skolegregationen hotar tolerans och tillit, 2021

¹⁰ Sveriges lärare, 2023. Skolverket, 2022

¹¹ Skolverket, 2022

¹² Demos, 2022

Merparten av de stödjande insatserna i skolan sätts in i årskurs sju till nio. Samtidigt vittnar lärare om att de ofta redan i första klass kan se vilka som behöver flest insatser och att de bör sättas in tidigare, likt hur man gör i exempelvis Finland där man sett lyckade effekter av att sätta in språkligt stöd redan i årskurs ett. De elever som också har aktiv meningsfulla sammanhang på fritiden tenderar att klara skolan bättre. Dels för att de får fler arenor att praktisera språk och sociala situationer på, dels för att de känner att man har ett sammanhang och en meningsfull fritid.¹³ På skolor som har socioekonomiska utmaningar har färre elever möjlighet till fritids eftersom många av föräldrarna varken arbetar eller studerar. Det här drabbar barnen och ökar deras utsatthet.

Andelen unga med psykosomatiska symptom har fördubblats sedan 80-talet och de känner en ökad stress i skolan.¹⁴ Det finns ingen enkel förklaring till ökningen av den upplevda psykiska ohälsan bland unga, men faktorer som bristande materiell trygghet och de negativa sidorna av sociala medier spelar en stark roll. Trots att det finns grader av psykisk ohälsa¹⁵, har tendensen varit att klumpa samman psykisk ohälsa till ett samlingsbegrepp. Det leder till paradoxen att psykisk ohälsa som tillstånd normaliseras medan tillfälliga motgångar inte ses som en naturlig del av livet. Dessutom har det bidragit till att många unga inte vet när och hur de ska söka hjälp. Det har i sin tur spätt på trenden av att unga självmedicinerar med narkotikaklassade substanser i brist på stöd från vuxenvärlden. Vanligast är självmedicinering för unga med NPF-diagnoser, en grupp som både tenderar att stanna hemma mer från skolan och därför också hamna efter. Erfarenheter visar att ett första samtal ofta är tillräckligt för många unga som upplever psykisk ohälsa och avgörande för vidare behandling – tjejer söker i regel hjälp oftare än killar. Samtalet är också alltför ofta långt bort på grund av långa väntetider och resursbrist inom primärvården. Genom den digitala vården har initial hjälp tillgängliggjorts och i de regioner som börjat använda detta har trösklarna för att söka stöd sänkts¹⁶, men skillnaderna är fortsatt stora beroende på vart i landet man bor. Antidepressiva mediciner har istället blivit en rutinåtgärd och rekordmånga barn, framförallt tjejer, äter antidepressiva mediciner från tidig ålder.¹⁷

Killar hamnar efter i tjejskolan

Killar blir alltmer marginaliserade i svensk skola. Skillnaderna mellan tjejers och killars betyg är inte en ny företeelse, men de senaste åren presterar tjejer som grupp bättre än killar i alla ämnen.¹⁸ Utrikesfödda tjejer presterar också bättre i skolan än

¹³ Zimmerman, 2022

¹⁴ Jämställdhetsmyndigheten, 2023

¹⁵ Psykisk ohälsa: 5 fakta, statistik & tips om psykisk ohälsa. Suicidezero.se

¹⁶ P4 Västernorrland, 2023

¹⁷ Sveriges radio, 2022. Socialstyrelsen, 2022

¹⁸ Zimmerman, 2022

inrikesfödda killar och även i studieovana hem är det tjejerna som lyckas bättre än pojkarna. Det finns dock en tydlig klassaspekt i skillnaderna, i skolor som har bäst förutsättningar finns det knappt några skillnader alls mellan tjejer och killars betyg, medan skillnaderna är som störst i skolor med störst utmaningar. Killar som grupp har sämre språklig förmåga och erfarenhet av att diskutera och resonera redan när de börjar första klass medan tjejerna är mer förberedda. Det resulterar i att killar, framförallt de som kommer från studieovana hem, har sämre förutsättningar att förstå och klara de krav som dagens läroplan har – som har stort fokus på kritiskt tänkande och utvecklande av resonemang. När killar inte kan förstå grunderna till uppgifterna och har mindre erfarenhet och en sämre språklig förmåga får de svårt att klara skolan.¹⁹ Många killar vet inte heller hur de ska be om hjälp och riskerar istället att hamna i normbrytande och uppmärksamhetsökande beteenden. Det skapar stök på lektionerna och riskerar leda till att de också söker sig till andra destruktiva sammanhang såsom kriminalitet. Medan tjejer i allt större grad studerar vidare på högskolan och får välbetalda jobb ser vi att unga män utan gymnasieexamen tenderar att hamna i ett socialt utanförskap och känna sig bortvalda av samhället. Lågutbildade män har svårare att bilda familj och suicidala handlingar är dubbelt så vanligt bland dem än högutbildade. Allt detta bidrar till att killar riskerar känna en minskad tillhörighet till samhället – istället känner man sig bortvald.

Bostadsbristen bidrar till otryggheten

För många unga är det en nödvändig självklarhet att bo hemma under de första åren i arbetslivet eller under studietiden vid högskola och universitet. För andra gör bostadsbristen att man inte väljer att flytta till studier eller jobb – helt enkelt för att man inte kan få tag på en bostad. Bristen på bostäder spär på den ekonomiska ojämlikhet vi ser i Sverige idag. Utan fast jobb och stadig lön är det få banker som vill ge unga lån till en första bostad, även i de fall där inkomsten under en månad uppgår till ett befogat belopp. Under en dryg generation har Sverige gått från en norm där möjligheten att skaffa sig en bostad som ung varit en självklarhet till att det nu blivit allt vanligare att föräldrar belånar sig hundratusentals kronor för att barnen ska kunna ha råd med att flytta till en etta. Kommuners lokala bostadsförmedlingar som borde vara effektiva hjälpmedel från det offentliga har förvandlats till långa stillastående köer, där det tar minst tre år att få en hyreskontakt i Malmö och nio år i Stockholm.²⁰ Istället för stöd från samhället har marknadslösningar, dyra, korta tredjehandskontrakt och efterlysningar i diverse digitala kanaler blivit vägen för unga att skaffa sig en bostad.²¹ Bostadsbristen är en avgörande orsak till den segregation vi ser i många kommuner och bidrar till en bristande integration och ökat utanförskap.

¹⁹ Zimmerman, 2022. Leijnse, 2017

²⁰ Boverket, 2022

²¹ I skrivande stund har FB-gruppen " Tjejer hjälper tjejer söka bostad Stockholm" 55 000 medlemmar. 800 000 står i bostadskö i Stockholm.

Detta får stora effekter för ungas uppväxt- och levnadsvillkor vilket får följder genom hela livet. En tuff ekonomisk tid med stigande räntor och levnadskostnader spär på problemen. Inte heller ser utvecklingen ut att vända under de kommande åren då två av tre kommuner vittnar om en obalans och brist gällande nybyggnation av bostäder.²² Samtidigt som unga upplever effekterna av att inte kunna flytta hemifrån är det få som anser att det är ett politiskt problem. Istället ser man det som effekten av ekonomisk ojämlikhet och skulden för att inte kunna hyra eller köpa en bostad faller istället på den egna individen och den närmsta familjen. Unga tror helt enkelt inte att politiken kan lösa problemen.

²² Boverket 2023

Bilaga – aktörer arbetsgruppen träffat

Genomförda verksamhetsbesök

Barn – och ungdomsentrén, Sundsvall
Bergsjöskolan F-9, Göteborg
Bispgården F-3, Ragunda
Burgårdens gymnasieskola, Göteborg
Fackförbunden på sommarjobben Väst
Flamman, Malmö
Fritidsbanken, Sundsvall
Fritidsgården i Centrum, Malmö
Fryshuset Väst
Fältgruppen Tynnered/Frölunda
Försvarmakten, Göteborgs garnison
H&M
Hanåkersskolan F-9, Ragunda
Kultur- och fritidsförvaltningen, Eskilstuna
Kvinnofolkhögskolan, Göteborg
Liseberg
Nytorpskolan 4-9, Göteborg
Polisutbildningen vid Högskolan i Borås
Rädda Barnen, Sundsvall
Räddningstjänsten Storgöteborg
Samlad kommunal avhopparverksamhet, Göteborg
Ung Malmö, Malmö
Ungdomsutredare Polisen, Sundsvall
Vallareledens förskola

Andra aktörer vi har träffat

Bris
Expo
Fredrik Zimmerman, skolforskare
Friedrich-Ebert-Stiftung
Grunden, organisation för barn- och unga i Eskilstuna
Handelsanställdas förbund
Hyresgästföreningen
LO
Mammor och barn i Fröslunda, utsatt område i Eskilstuna
Maskrosbarn
S-studenter

SSU

Ung Företagsamhet

Ungdomsbarometern

Young Revolution, ungdomsnätverk

Arbetarekommuner och partidistrikt

Göteborgs partidistrikt

Göteborgsområdet

Jämtlands partidistrikt

Jönköpings län

Jönköpings partidistrikt

Malmö AK

S-föreningen Funktionshinder i jämlikhet

S-föreningen Reformisterna

S-gruppen i Europaparlamentet

Skaraborg partidistrikt

Sörmlands partidistrikt

Uppsala AK

Valkretsen Norra Skåne

Västmanlands partidistrikt

En rad kommunalråd

En rad elevråd